

UNIVERSITATEA ECOLOGICĂ DIN BUCUREȘTI
FACULTATEA DE DREPT
MASTER DREPT INTERNAȚIONAL ȘI EUROPEAN AL AFACERILOR

ARBITRAJUL COMERCIAL

- *Suport de curs* -

prof.univ.dr. MARIA FODOR

ARBITRAJUL

1. Reglementare, noțiune și natură juridică

Arbitrajul este reglementat în Cartea a IV a a Codului de procedură civilă, art. 541 621, dispoziții care reprezintă dreptul comun în materie, aplicabile tuturor formelor de arbitraj privat.

La elaborarea acestei reglementări au fost avute în vedere, printre alte instrumente legislative, Regulamentul de arbitraj UNCITRAL din 28 aprilie 1976 și Legea model asupra arbitrajului comercial internațional din 21 iunie 1985.

În principiu, reglementarea este logic și riguros sistematizată pe șapte titluri, dintre care primul titlu consacră dispozițiile generale în materie, apoi, următoarele cinci titluri stabilesc regulile aplicabile arbitrajului intern ad hoc, iar titlul final este rezervat arbitrajului instituționalizat.

Considerat „o justiție privată de origine convențională”, arbitrajul a fost definit în doctrina anterioară Codului actual ca fiind un mod convențional de soluționarea a unui litigiu, determinat de către persoane particulare, investite de părțile litigante cu puterea de a judeca și de a pronunța o hotărâre definitivă și obligatorie pentru ele .

În reglementarea actuală, legiuitorul definește arbitrajul ca fiind o jurisdicție alternativă având caracter privat, în administrarea căreia părțile litigante și tribunalul arbitral competent pot stabili reguli de procedură derogatorii de la dreptul comun, cu condiția ca regulile respective să nu fie contrare ordinii publice și dispozițiilor imperative ale legii (art. 541 C. pr. civ.). Din acest text, precum și din ansamblul dispozițiilor Cărții a IV a a Codului de procedură civilă, rezultă, pe de o parte, că reglementarea actuală este dominată de principiul libertății de voință a părților și se aplică în tăcerea convenției arbitrale și dacă tribunalul arbitral nu a stabilit altfel procedura arbitrală. Altfel spus, dispozițiile Cărții a IV a a Codului de procedură civilă au caracter subsidiar.

Pe de altă parte, definind arbitrajul în mod expres ca jurisdicție și lăsând ca dimensiunea consensuală a acestuia să fie dedusă din caracterul privat al jurisdicției, legiuitorul adoptă teza naturii mixte a arbitrajului (jurisdicțională și contractuală), într-o formă care pune accentul pe elementul jurisdicțional, element ce apare a fi de esență procedurii arbitrale, în timp ce elementul contractual este numai de natura ei . Aceste elemente rezultă și din prevederile art. 543 teza întâi C. pr. civ., conform cărora „Arbitrajul poate fi încredințat, prin convenția arbitrală, uneia sau mai multor persoane, investite de părți sau în conformitate cu acea convenție să judece litigiul și să pronunțe o hotărâre definitivă și obligatorie pentru ele”.

Stabilirea naturii juridice a arbitrajului prezintă importanță mai ales pentru a preveni eventualele confuzii care s ar putea naște între arbitraj și alte căi, alternative sau complementare justiției statale, de soluționare a litigiilor, cum ar fi medierea, concilierea, tranzacția etc., între care în doctrină se fac delimitările necesare .

Cât privește caracterul privat al jurisdicției arbitrale, din dispozițiile reproduse mai sus se observă că acesta „se întemeiază pe caracterul privat al intereselor al căror purtători sunt părțile litigante (...), și nu pe caracterul privat, în sensul de nestatal, al tribunalului arbitral” . De aceea, titularii ai dreptului de a stabili reguli de procedură derogatorii de la dreptul comun sunt, în principal părțile litigante și, în subsidiar, arbitrii care compun tribunalul arbitral.

Dispozițiile cuprinse în Cartea a IV a a Codului de procedură civilă reprezintă dreptul comun al procedurii arbitrale, în sensul că se aplică arbitrajului intern ad hoc, în cazurile în care nici părțile și nici arbitrii nu stabilesc regulile de procedură arbitrală aplicabile speței ori atunci când, deși legea procedurală specială prevede, ea este incompletă, lacunară. De altfel, caracterul de drept comun al Cărții a IV a se deduce și din dispozițiile art. 576 C. pr. civ., potrivit căroră „Părțile pot stabili, în convenția arbitrală, regulile de procedură aplicabile arbitrajului sau îi pot împuternici pe arbitri să stabilească aceste reguli. Aceste reguli se completează, dacă este cazul, cu prevederile prezentei cărți (...). În toate celelalte cazuri (adică atunci când nici părțile, nici tribunalul arbitral nu au stabilit regulile de procedură arbitrală aplicabile speței – s.n.), procedura arbitrală este cea stabilită de prezenta carte [alin. (1) și (3)]”, mai exact regulile de la Titlul II până la inclusiv Titlul VI, fapt ce rezultă și din art. 544 alin. (4) C. pr. civ. Așadar, judecata arbitrală se desfășoară potrivit regulilor procedurale stabilite în sensul textelor de mai sus. Cu toate acestea, normele din alte cărți ale Codului sunt aplicabile, în mod corespunzător, și în procedura arbitrală, dacă legiuitorul prevede în mod expres acest lucru. În acest sens, la art. 575 alin. (2) C. pr. civ. se precizează, în ciuda libertății normative acordate părților și arbitrilor, că principiile fundamentale ale procesului civil prevăzute la art. 5 alin. (2), art. 8 10, art. 12 16, art. 19 21, art. 22 alin. (1), (2), (4), (5) și (6) și la art. 23 sunt aplicabile în mod corespunzător și în procedura arbitrală. Tot astfel, art. 562 alin. (1) C. pr. civ. se referă la incompatibilitatea arbitrilor în cazurile prevăzute pentru judecatori, fără a le mai menționa expres . De asemenea, se poate apela la analogia legii, în măsura în care lipsesc, atât din convenția arbitrală, cât și din dreptul comun al arbitrajului, unele reglementări necesare desfășurării procedurii arbitrale, astfel că arbitrii vor putea recurge la normele pertinente de procedură civilă aplicabile jurisdicției statale .

În schimb, dacă părțile recurg la arbitrajul instituționalizat, se aplică dispozițiile art. 619 alin. (3) C. pr. civ., respectiv regulile de procedură ale arbitrajului instituționalizat în vigoare la momentul sesizării acestuia. Ca atare, în cazul acestei forme de arbitraj, legea specială o reprezintă regulile de procedură ale instituției arbitrale alese de părți, iar dreptul comun îl constituie Titlul VII al Cărții a IV a a Codului de procedură civilă . Regulile de procedură ale arbitrajului instituționalizat se adoptă de către conducerea acestuia potrivit normelor sale de funcționare stabilite prin actul de înființare [art. 619 alin. (1) C. pr. civ.]. Alin. (2) teza întâi a acestui articol instituie prezumția că părțile litigante, prin desemnarea unei anumite instituții arbitrale, au optat și pentru regulile sale de procedură standard. Totuși, prezumția este iuris tantum, de vreme ce părțile pot deroga de la

regulile procedurale ale instituției arbitrale. Derogarea este admisă numai dacă, ținând seama de condițiile speței și de conținutul regulilor de procedură indicate de părți ca fiind aplicabile, conducerea arbitrajului instituționalizat competent decide că pot fi aplicate și regulile alese de părți, stabilind dacă aplicarea acestora din urmă este efectivă sau prin analogie. Dacă cele două elemente nu sunt întrunite, derogarea rămâne fără efecte.

Reglementarea arbitrajului instituționalizat într-un titlu distinct din Cartea a IV- a reprezintă o noutate sau poate, așa cum s-a spus, principala inovație adusă de noul Cod în materia arbitrajului.

2. Formele arbitrajului

Dispozițiile Cărtii a IV a a Codului de procedură civilă reglementează arbitrajul voluntar, arbitrajul obligatoriu fiind supus legii sau acordului internațional care îl instituie.

În doctrină, sunt reținute următoarele forme ale arbitrajului voluntar: arbitraj intern și arbitraj internațional; arbitraj ad hoc și arbitraj instituționalizat; arbitraj în drept și arbitraj în echitate.

În sensul Titlului IV al Cărtii a IV a a Codului de procedură civilă, un litigiu arbitral care se desfășoară în România este socotit internațional dacă s a născut dintr-un raport de drept privat cu element de extraneitate [art. 1.111 alin. (1) C. pr. civ.]. Dispozițiile art. 1.111 1.123 C. pr. civ. referitoare la arbitrajul internațional se aplică oricărui arbitraj internațional, dacă sediul instanței arbitrale se află în România și cel puțin una dintre părți nu avea la data încheierii convenției arbitrale domiciliul sau reședința obișnuită, respectiv sediul în România, dacă părțile nu au exclus prin convenția arbitrală sau ulterior încheierii acesteia, dar numai prin înscris, aplicarea acestora. Sediul instanței arbitrale se stabilește de părțile în cauză sau de instituția de arbitraj desemnată de acestea, iar, în lipsă, de către arbitri.

Pe baza dispozițiilor în materie, în principal cele ale art. 544 545 și art. 616 621 C. pr. civ., se poate face distincția între arbitrajul ad hoc și arbitrajul instituționalizat. Astfel, în situația în care în convenția arbitrală se prevede soluționarea prin arbitraj a litigiilor derivate din contractul în care este inserată, fără a se face referire la o instituție permanentă de arbitraj sau la regulile de procedură arbitrală proprii unei atare instituții, se prezumă că părțile semnatare au optat pentru arbitrajul ad hoc, atunci când tribunalul arbitral se constituie din inițiativa părților și soluționează litigiul conform procedurii stabilite de ele . De asemenea, tot de un arbitraj ad hoc este vorba și în situația în care acesta este organizat de către o terță persoană, conform convenției părților, iar judecata se face de către tribunalul arbitral după procedura stabilită de părți sau de terță persoană împuternicită cu organizarea lui. Tribunalul ad hoc își încetează existența odată cu pronunțarea hotărârii .

Arbitrajul instituționalizat este acea formă de jurisdicție arbitrală care se constituie și funcționează în mod permanent pe lângă o organizație sau instituție internă

ori internațională sau ca o organizație neguvernamentală de interes public de sine stătătoare, în condițiile legii, pe baza unui regulament propriu aplicabil în cazul tuturor litigiilor supuse ei spre soluționare, potrivit unei convenții arbitrale. Activitatea arbitrajului instituționalizat nu are caracter economic și nu urmărește obținerea de profit. În reglementarea și desfășurarea activității jurisdicționale, arbitrajul instituționalizat este autonom în raport cu instituția care l a înființat. Acesta va stabili măsurile necesare pentru garantarea autonomiei. De regulă, arbitrajul instituționalizat este organizat pe lângă camerele de comerț și industrie. De pildă, pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României funcționează Curtea de Arbitraj Comercial Internațional. Mai nou, art. 48 din Legea nr. 36/1995 stabilește posibilitatea constituirii și funcționării de curți de arbitraj pe lângă Camerele Notarilor Publici. Însă competența acestora este limitată la soluționarea litigiilor izvorâte din actele și procedurile notariale. Activitatea curților de arbitraj de pe lângă Camere se desfășoară conform prevederilor Codului de procedură civilă referitoare la arbitrajul instituționalizat, a Regulamentului de organizare și funcționare și a Regulilor de procedură arbitrală stabilite de către Camere în baza regulamentului cadru aprobat de Consiliul Uniunii.

Sub raportul aplicării normelor de drept, se distinge între arbitrajul în drept și arbitrajul în echitate, această din urmă formă fiind foarte puțin folosită în practica arbitrajului nostru. Această distincție rezultă din art. 601 C. pr. civ., conform căruia tribunalul arbitral soluționează litigiul în temeiul contractului principal și al normelor de drept aplicabile, potrivit dispozițiilor art. 5; pe baza acordului expres al părților, tribunalul arbitral poate soluționa litigiul în echitate. Prin urmare, arbitrajul în echitate poate avea loc numai pe baza acordului expres al părților, altfel ar însemna că arbitrul și a depășit misiunea stabilită prin convenția arbitrală. În arbitrajul în echitate, arbitrii judecă în echitate după cugetul și chibzuința lor, având o mai largă putere de a interpreta și aplica dreptul și, atenuând rigoarea legii, pot da o soluție mai echilibrată, mai dreaptă. În arbitrajul în drept, hotărârea arbitrală trebuie să cuprindă motivele de drept pe care se întemeiază soluția, pe când în arbitrajul în echitate, motivarea în drept a hotărârii este substituită prin motivarea în echitate, constând în arătarea temeiurilor în echitate care justifică soluția [art. 603 alin. (1) pct. e) C. pr. civ.]. Statuând în echitate, tribunalul arbitral trebuie să respecte dispozițiile de ordine publică a căror nerespectare ar duce la anularea hotărârii arbitrale. „Chiar dacă nu este fără risc, această modalitate prezintă un interes deosebit când părțile preferă o soluție de compromis, decât una strict juridică, pentru a menaja raporturile comerciale de lungă durată”.

3. Domeniul de aplicare

Domeniul de aplicare a arbitrajului se determină cu ajutorul normelor cuprinse în art. 541 C. pr. civ. și, în special, cu cele ale art. 542 C. pr. civ. Astfel, după ce în art. 541 alin. (2) C. pr. civ. legiuitorul prevede că părțile litigante și tribunalul arbitral competent pot stabili reguli de procedură derogatorii de la dreptul comun, cu condiția ca regulile respective să nu fie contrare ordinii publice și dispozițiilor imperative ale legii, la art. 542 C. pr. civ. stabilește persoanele care pot recurge la arbitraj și sfera litigiilor arbitrale.

Modificând criteriile de delimitare a sferei litigiilor care pot face obiectul arbitrajului, fiind eliminată referirea la litigiile patrimoniale, art. 542 C. pr. civ. prevede că persoanele care au capacitatea deplină de exercițiu pot conveni să soluționeze pe calea arbitrajului litigiile dintre ele, în afară de acelea care privesc starea civilă, capacitatea persoanelor, dezbateră succesoră, relațiile de familie, precum și drepturile asupra cărora părțile nu pot să dispună [alin. (1)]. Ca atare, poate încheia o convenție în sensul acestui text orice persoană (fizică sau juridică de drept privat) cu capacitate deplină de exercițiu, iar în ceea ce privește arbitrabilitatea, aceasta este determinată printr o enumerare a litigiilor nearbitrabile. Statul și autoritățile publice au facultatea de a încheia convenții arbitrale numai dacă sunt autorizate prin lege sau prin convenții internaționale la care România este parte [alin. (2)]. Persoanele juridice de drept public care au în obiectul lor de activitate și activități economice au facultatea de a încheia convenții arbitrale, în afară de cazul în care legea ori actul lor de înființare sau de organizare prevede altfel [alin. (3)].

Cât privește arbitrajul internațional, orice cauză de natură patrimonială poate face obiectul arbitrajului, dacă ea privește drepturi asupra cărora părțile pot dispune liber, iar legea statului de sediu al instanței arbitrale nu rezervă competența exclusivă instanțelor judecătorești. Dacă una dintre părțile convenției arbitrale este un stat, o întreprindere de stat sau o organizație controlată de stat, această parte nu poate invoca propriul său drept pentru a contesta arbitrabilitatea unui litigiu sau capacitatea sa de a fi parte în procesul arbitral (art. 1.112 C. pr. civ.).

4. Convenția arbitrală. Condiții, forme, efecte

Arbitrajul se organizează și se desfășoară potrivit convenției arbitrale, încheiată conform dispozițiilor art. 548 și urm. C. pr. civ. [art. 544 alin. (1) C. pr. civ.]. Ca atare, condiția primordială a arbitrajului o constituie convenția arbitrală sau, altfel spus, în lipsa convenției arbitrale, nu există arbitraj voluntar.

Convenția arbitrală se încheie în scris, sub sancțiunea nulității. Condiția formei scrise se consideră îndeplinită atunci când recurgerea la arbitraj a fost convenită prin schimb de corespondență, indiferent de forma acesteia, sau schimb de acte procedurale [art. 548 alin. (1) C. pr. civ.]. Acest text menține soluția din reglementarea anterioară și, totodată, cuprinde teza care consacră teoria și practica arbitrală anterioare Codului actual, precum și tendințele dreptului uniform. Legiuitorul a avut în vedere principiul salvării actelor juridice, în baza căruia să se dea curs și convențiilor arbitrale deficitare, dacă se poate constata cu suficient temei că părțile au dorit să înlăture competența instanțelor judecătorești și să recurgă la arbitraj, în măsura în care ele sunt operante . Acest principiu se reflectă și mai puternic în materia arbitrajului instituționalizat, pentru care art. 621 C. pr. civ. prevede că, dacă organizația sau instituția prevăzută la art. 616 refuză să organizeze arbitrajul, convenția arbitrală rămâne valabilă, iar litigiul dintre părți va fi soluționat potrivit prevederilor prezentei cărți. Altfel spus, deși convenția devine inoperantă ca urmare a refuzului instituției arbitrale permanente (indicată de

către părți) de a arbitra litigiul cu care a fost sesizată, competența revine arbitrajului ad hoc, și nu instanțelor judecătorești.

Totuși, în cazul în care convenția arbitrală se referă la un litigiu legat de transferul dreptului de proprietate și/sau de constituirea altui drept real asupra unui bun imobil, convenția trebuie încheiată în formă autentică notarială, sub sancțiunea nulității absolute [art. 548 alin. (2) C. pr. civ.]. Existența convenției arbitrale poate rezulta și din înțelegerea scrisă a părților făcută în fața tribunalului arbitral [art. 549 alin. (2) C. pr. civ.].

Sub rezerva respectării ordinii publice și a bunelor moravuri, precum și a dispozițiilor imperative ale legii, părțile pot stabili, prin convenția arbitrală sau prin act scris ulterior, cel mai târziu odată cu constituirea tribunalului arbitral, fie direct, fie prin referire la o anumită reglementare având ca obiect arbitrajul, normele privind constituirea tribunalului arbitral, numirea, revocarea și înlocuirea arbitrilor, termenul și locul arbitrajului, normele de procedură pe care tribunalul arbitral trebuie să le urmeze în judecarea litigiului, inclusiv eventualele proceduri prealabile de soluționare a litigiului, repartizarea între părți a cheltuielilor arbitrale și, în general, orice alte norme privind buna desfășurare a arbitrajului. Dacă părțile nu au stabilit asemenea norme, tribunalul arbitral va putea stabili procedura de urmat așa cum va socoti mai potrivit. Dacă nici tribunalul arbitral nu a stabilit aceste norme, se vor aplica dispozițiile Cărtii a IV a a Codului de procedură civilă [art. 544 alin. (3) și (4) C. pr. civ.]. Părțile pot conveni ca arbitrajul să fie organizat de o instituție permanentă de arbitraj, potrivit Titlului VII din Cartea a IV a a Codului de procedură civilă, sau de o altă entitate ori de o persoană fizică [art. 545 C. pr. civ.].

Convenția arbitrală se poate încheia fie sub forma unei clauze compromisorii, înscrisă în contractul principal ori stabilită într-o convenție separată, la care contractul principal face trimitere, fie sub forma compromisului [art. 549 alin. (1)]. Din acest text, precum și din dispoziția generală a art. 544 alin. (2) C. pr. civ., rezultă felurile sau formele convenției arbitrale, respectiv clauza compromisorie și compromisul.

Prin clauza compromisorie părțile convin ca litigiile ce se vor naște din contractul în care este stipulată sau în legătură cu acesta să fie soluționate pe calea arbitrajului, arătându-se, sub sancțiunea nulității, modalitatea de numire a arbitrilor. În cazul arbitrajului instituționalizat, este suficientă referirea la instituția sau regulile de procedură ale instituției care organizează arbitrajul. Validitatea clauzei compromisorii este independentă de valabilitatea contractului în care a fost înscrisă. În caz de îndoială, clauza compromisorie se interpretează în sensul că se aplică tuturor neînțelegerilor care derivă din contractul sau din raportul juridic la care ea se referă (art. 550 C. pr. civ.). În orice caz, încheierea procedurii arbitrale cu sau fără pronunțarea unei hotărâri asupra fondului cauzei nu aduce atingere eficacității convenției arbitrale, sub forma clauzei compromisorii. Aceasta va rămâne valabilă și va servi drept temei pentru orice nouă procedură arbitrală care ar fi declanșată în temeiul acesteia pentru soluționarea oricărui litigiu apărut între părți derivând din contractul principal (art. 552 C. pr. civ.).

În schimb, compromisul este o înțelegere de sine stătătoare, prin care părțile convin ca un litigiu intervenit între ele să fie soluționat pe calea arbitrajului, arătându-se, sub sancțiunea nulității, obiectul litigiului și numele arbitrilor sau modalitatea de

desemnare a acestora în cazul arbitrajului ad hoc. Compromisul se poate încheia chiar dacă litigiul intervenit între părți este deja pe rolul unei alte instanțe. În cazul arbitrajului instituționalizat, dacă părțile nu au ales arbitrii și nici nu au stabilit modalitatea de desemnare a acestora, aceasta se va face potrivit regulilor de procedură ale respectivei instituții arbitrale (art. 551 C. pr. civ.).

În arbitrajul internațional, convenția arbitrală se încheie valabil în formă scrisă, prin înscris, telegramă, telex, telecopiator, poștă electronică sau orice alt mijloc de comunicare permițând a se stabili proba printr-un text. Cu privire la cerințele de fond, convenția arbitrală este valabilă dacă îndeplinește condițiile impuse de una dintre legile următoare:

- a) legea stabilită de părți;
- b) legea care guvernează obiectul litigiului;
- c) legea aplicabilă contractului ce conține clauza compromisorie;
- d) legea română.

Validitatea convenției arbitrale nu poate fi contestată pe motivul nevalabilității contractului principal sau pentru că ar viza un litigiu care nu există încă (art. 1.113 C. pr. civ.).

Principalul efect al convenției arbitrale îl constituie excluderea competenței instanțelor judecătorești pentru litigiul care face obiectul ei (art. 553 C. pr. civ.). Desigur, textul trebuie interpretat în sensul că existența convenției arbitrale impune ca litigiul să fie soluționat cu prioritate de tribunalul arbitral, neputându-se vorbi de o excludere totală a competenței instanțelor judecătorești, deoarece, altfel, s-ar încălca principiul accesului liber la justiție. Pe de altă parte, tribunalul în circumscripția căruia are loc arbitrajul este competent să soluționeze, la sesizarea părții interesate, cererile pentru înlăturarea piedicilor ce s-ar ivi în organizarea și desfășurarea arbitrajului, precum și pentru îndeplinirea altor atribuții ce revin instanței judecătorești în arbitraj. Aceste cereri se soluționează în completul prevăzut de lege pentru judecata în primă instanță, de urgență și cu precădere, prin procedura ordonanței președințiale, hotărârea nefiind supusă niciunei căi de atac (art. 547 C. pr. civ.).

În ceea ce privește verificarea competenței, legea reglementează în mod diferit acest aspect, după cum este vorba de tribunalul arbitral sau de instanța judecătorească, soluție care se justifică pe faptul că ceea ce primează este voința părților. Astfel, tribunalul arbitral invocă din oficiu excepția de necompetență, art. 579 alin. (1) C. pr. civ. precizând că, la primul termen de judecată cu procedura legal îndeplinită, tribunalul arbitral își verifică propria sa competență de a soluționa litigiul. Dacă tribunalul arbitral hotărăște că este competent, consemnează acest lucru într-o încheiere, care se poate desființa numai prin acțiunea în anulare introdusă împotriva hotărârii arbitrale, conform art. 608 C. pr. civ. Dacă tribunalul arbitral hotărăște că nu este competent să soluționeze litigiul cu care a fost sesizat, își declină competența printr-o hotărâre, împotriva căreia nu se poate formula acțiunea în anulare prevăzută la art. 608 (art. 579 C. pr. civ.). În schimb, instanța judecătorească, sesizată cu o cauză cu privire la care s-a încheiat o convenție

arbitrală, își va verifica propria competență și se va declara incompetentă numai dacă părțile sau una dintre ele solicită aceasta, invocând convenția arbitrală. În acest caz, instanța își va declina competența în favoarea organizației sau instituției pe lângă care funcționează arbitrajul instituționalizat, care, în temeiul hotărârii de declinare, va lua măsurile necesare în vederea constituirii tribunalului arbitral. În cazul arbitrajului ad hoc, instanța va respinge cererea ca nefiind de competența instanței judecătorești. Instanța va reține spre soluționare procesul dacă: a) pârâul și a formulat apărările în fond, fără nicio rezervă întemeiată pe convenția arbitrală; b) convenția arbitrală este lovită de nulitate ori este inoperantă; c) tribunalul arbitral nu poate fi constituit din cauze vădit imputabile pârâului în arbitraj [art. 554 alin. (1) și (2) C. pr. civ.].

Un alt efect al convenției arbitrale îl constituie, așa cum rezultă și din cele ce preced, investirea tribunalului arbitral cu puterea de a soluționa acel litigiu. Competența tribunalului arbitral reprezintă o excepție de la principiul plenitudinii de competență a instanțelor judecătorești, consacrată la art. 543 C. pr. civ. Ca atare, originea competenței tribunalului arbitral derivă din lege, care, prin norme pe care le edictează în materia arbitrajului, autorizează părțile să recurgă la arbitraj, dacă doresc acest lucru. De aceea, se spune că, în ceea ce privește competența, „arbitrajul are o origine imediată, de natură convențională, și una mediată, care rezultă din autorizarea arbitrajului prin lege”.

Potrivit art. 554 alin. (3) C. pr. civ., care reiterează principiul înscris la art. 135 alin. (3) C. pr. civ., conflictul de competență dintre tribunalul arbitral și o instanță judecătorească este soluționat de instanța judecătorească ierarhic superioară celei aflate în conflict.

5. Participanții la procesul arbitral

Participanții la procesul arbitral sunt părțile și tribunalul arbitral.

Având în vedere că arbitrajul are la bază autonomia de voință a părților, participarea instanței judecătorești în procesul arbitral are un caracter subsidiar, indiferent că aceasta soluționează incidentele procesuale ce apar în cursul judecății arbitrale sau că exercită controlul de legalitate a hotărârii arbitrale.

5.1. Părțile în litigiul arbitral

Părți în procesul arbitral sunt părțile semnatare ale convenției arbitrale și cele care aderă la această convenție prin îndeplinirea unor acte de procedură care au semnificația unei achiesări la soluționarea litigiului prin arbitraj. În același timp, pentru ca o persoană să fie parte într-un proces arbitral, trebuie să îndeplinească și condițiile referitoare la: calitatea procesuală, capacitatea procesuală, justificarea unui interes, formularea unei pretenții.

Drepturile și obligațiile părților în procesul arbitral se suprapun în bună măsură celor ale părților din procesul civil, cu particularitățile determinate de specificul arbitrajului. În acest sens, art. 575 alin. (2) C. pr. civ. stabilește că principiile fundamentale ale procesului civil prevăzute la art. 5 alin. (2), art. 8 10, art. 12 16, art. 19 21, art. 22 alin. (1), (2), (4), (5) și (6) și la art. 23 sunt aplicabile în mod corespunzător și în procedura arbitrală. Precizăm doar că printre obligațiile procesuale specifice arbitrajului se numără: obligația părților de a coopera cu tribunalul arbitral pe toată perioada desfășurării procedurii arbitrale; obligația de confidențialitate privind actele și stadiul procesului arbitral; obligația de a achita taxele și cheltuielile arbitrale.

Cât privește coparticiparea procesuală sau litisconsorțiul procesual, condiția existenței acestuia este ca toți subiecții procesuali să fie semnatari ai convenției arbitrale.

Aceeași condiție este necesară pentru a permite terților participarea în procesul arbitral, adică terțul trebuie să încheie convenția arbitrală atât cu reclamantul, cât și cu pârâtul. De altfel, art. 581 alin. (1) C. pr. civ. prevede că terții pot participa la procedura arbitrală în condițiile art. 61 77, dar numai cu acordul lor și al tuturor părților; cu toate acestea, intervenția accesorie este admisibilă și fără îndeplinirea acestei condiții, soluție judicioasă, de vreme ce această formă de intervenție reprezintă o apărare, intervenientul neinvocând o pretenție proprie.

În litigiile arbitrale, părțile pot formula cereri și își pot exercita drepturile procesuale personal sau prin reprezentant. Aceștia pot fi asistați de alți specialiști. Împuternicirea dată avocaților, potrivit legii, valorează alegerea domiciliului sau, după caz, a sediului procesual la avocat, dacă în cuprinsul acesteia nu se prevede altfel, și cuprinde dreptul avocatului de a exercita opțiunile cu privire la caducitatea arbitrajului, potrivit art. 568, precum și de a solicita ori de a accepta prelungirea termenului arbitrajului, prevăzut la art. 567. Aceste dispoziții se aplică în mod corespunzător și în cazul reprezentării părții prin consilier juridic (art. 546 C. pr. civ.).

5.2. Tribunalul arbitral

Art. 555 C. pr. civ. stabilește că „poate fi arbitru orice persoană fizică dacă are capacitate deplină de exercițiu”, eliminându-se astfel condiția cetățeniei române pentru arbitri. Așa fiind, înseamnă că orice persoană fizică, indiferent de cetățenie, poate dobândi calitatea de arbitru, dacă are capacitate deplină de exercițiu. Desigur, părțile pot stabili prin convenția arbitrală și anumite condiții de calificare sau alte condiții referitoare la arbitri, de natură a garanta calitatea actului de judecată și care să vizeze cultura și educația arbitrilor, experiența într-un domeniu determinat, reputația morală și profesională. De asemenea, instituția permanentă de arbitraj poate stabili anumite criterii de selectare a arbitrilor pe care îi înscrie pe lista de arbitri. Potrivit art. 618 C. pr. civ., arbitrajul instituționalizat poate întocmi liste facultative cu persoane care pot fi arbitri sau supraarbitri. Aceste liste nu au caracter obligatoriu.

O persoană juridică nu poate dobândi calitatea de arbitru, însă, potrivit art. 545 C. pr. civ., poate fi investită de părți cu facultatea de a organiza arbitrajul.

Părțile stabilesc dacă litigiul se judecă de un arbitru unic sau de mai mulți arbitri, care trebuie să fie întotdeauna în număr impar. Dacă părțile nu au stabilit numărul arbitrilor, litigiul se judecă de trei arbitri, câte unul numit de fiecare dintre părți, iar al treilea – supraarbitrul – desemnat de cei doi arbitri. În caz de coparticipare procesuală, părțile care au interese comune vor numi un singur arbitru (art. 556 C. pr. civ.). Este nulă clauza din convenția arbitrală care conferă uneia dintre părți un privilegiu cu privire la desemnarea arbitrilor ori care prevede dreptul uneia dintre părți de a numi arbitru în locul celeilalte părți sau de a avea mai mulți arbitri decât cealaltă parte (art. 557 C. pr. civ.).

Arbitrul unic sau, după caz, arbitrii investiți constituie tribunalul arbitral (art. 543 C. pr. civ.).

Arbitrii sunt numiți, revocați sau înlocuiți conform convenției arbitrale. Dacă numirea arbitrilor nu s-a făcut prin convenția arbitrală și nici nu s-a prevăzut modalitatea de numire, partea care vrea să recurgă la arbitraj va comunica celeilalte părți, în scris, să procedeze la numirea lor, potrivit art. 556 alin. (2) și (3) C. pr. civ. În comunicare se arată numele, domiciliul și, pe cât posibil, datele personale și profesionale ale arbitrului unic propus sau ale arbitrului desemnat de partea care vrea să recurgă la arbitraj, precum și enunțarea succintă a pretențiilor și a temeiului lor. Partea căreia i s-a făcut comunicarea trebuie să transmită, la rândul său, în termen de 10 zile de la primirea acesteia, răspunsul la propunerea de numire a arbitrului unic sau, după caz, numele, prenumele, domiciliul și, pe cât posibil, datele personale și profesionale ale arbitrului desemnat de aceasta. Când propun arbitrii, fie prin convenția arbitrală, fie în condițiile de mai sus, părțile vor propune și câte un supleant, pentru cazul în care arbitrul principal ar fi sau ar ajunge în situația să nu își poată îndeplini însărcinarea (art. 558 C. pr. civ.).

Cât privește acceptarea sarcinii de arbitru, art. 559 C. pr. civ. preia dispoziția din reglementarea anterioară, conform căreia „acceptarea însărcinării de arbitru trebuie să fie făcută în scris și va fi comunicată părților, în termen de 5 zile de la data primirii propunerii de numire”, pe care o completează în sensul lărgirii posibilităților de comunicare prin mijloace tehnice moderne, „prin poștă, telefax, poștă electronică sau prin alte mijloace ce asigură transmiterea textului actului și confirmarea primirii acestuia”, care să asigure soluționarea cu celeritate a cauzelor.

Cei doi arbitri vor proceda la numirea supraarbitrului și a unui supleant al acestuia, în termen de 10 zile de la ultima acceptare. La rândul său, supraarbitrul trebuie să răspundă în termen de 5 zile de la data primirii propunerii.

Tribunalul arbitral se consideră constituit la data acceptării însărcinării de arbitru unic sau, după caz, a ultimei acceptări a însărcinării de arbitru ori de supraarbitru. Data acceptării este aceea a expedierii comunicării prevăzute la art. 559 C. pr. civ.

În caz de neînțelegere între părți cu privire la numirea arbitrului unic sau dacă o parte nu numește arbitru ori dacă cei doi arbitri nu cad de acord asupra persoanei supraarbitrului, partea care vrea să recurgă la arbitraj poate cere tribunalului (instanță

judecătorească) să procedeze la numirea arbitrului sau, după caz, a supraarbitrului. Tribunalul se pronunță asupra acestui aspect în termen de 10 zile de la sesizare, cu citarea părților, prin încheiere care nu este supusă niciunei căi de atac (art. 561 C. pr. civ.).

În arbitrajul instituționalizat, dacă părțile nu se înțeleg asupra arbitrului unic ori când o parte nu numește arbitrul sau când cei doi arbitri nu cad de acord asupra persoanei supraarbitrului, autoritatea de desemnare este președintele arbitrajului instituționalizat, cu excepția cazului în care regulile de procedură ale acestuia sau părțile dispun altfel. Organizațiile cu caracter asociativ sau cele constituite pentru apărarea intereselor unei categorii profesionale nu pot să numească arbitri dintre membrii lor, în cazurile în care acestea sunt în litigiu cu terții [art. 618 alin. (2) (3) C. pr. civ.].

În arbitrajul internațional, numirea, revocarea și înlocuirea arbitrilor se realizează conform convenției arbitrale sau celor stabilite de părți ulterior încheierii acesteia, iar în lipsă, partea interesată poate solicita tribunalului de la sediul arbitrajului să facă acest lucru, dispozițiile relative la arbitraj ale Cărtii a IV a a Codului de procedură civilă aplicându-se prin analogie [art. 1.114 alin. (1) C. pr. civ.].

Sub denumirea „incompatibilitatea arbitrilor”, art. 562 C. pr. civ. prevede că, în afară de cazurile de incompatibilitate prevăzute pentru judecători, arbitrul poate fi recuzat și pentru următoarele motive, care pun la îndoială independența și imparțialitatea sa:

- a) neîndeplinirea condițiilor de calificare sau a altor condiții privitoare la arbitri, prevăzute în convenția arbitrală;
- b) când o persoană juridică, al cărei asociat este sau în ale cărei organe de conducere se află arbitrul, are un interes în cauză;
- c) dacă arbitrul are raporturi de muncă ori de serviciu, după caz, sau legături comerciale directe cu una dintre părți, cu o societate controlată de una dintre părți sau aflată sub un control comun cu aceasta;
- d) dacă arbitrul a prestat consultanță uneia dintre părți, a asistat sau a reprezentat una dintre părți ori a depus mărturie în una dintre fazele precedente ale litigiului.

O parte nu poate recuza arbitrul numit de ea decât pentru cauze survenite sau de care a luat cunoștință după numire.

Persoana care știe că în privința sa există o cauză de recuzare este obligată să înștiințeze părțile și ceilalți arbitri mai înainte de a fi acceptat însărcinarea de arbitru, iar dacă asemenea cauze survin după acceptare, de îndată ce le a cunoscut. Această persoană nu poate participa la judecarea litigiului decât dacă părțile, în cunoștință de cauză, comunică în scris că înțeleg să nu ceară recuzarea. Chiar și în această situație, persoana în cauză are dreptul să se abțină de la judecarea litigiului, fără ca abținerea să însemne recunoașterea cauzei de recuzare. Abținerea produce efecte pe data formulării ei, fără nicio altă formalitate.

Cererea de recuzare trebuie făcută, sub sancțiunea decăderii, în termen de 10 zile de la data când partea a luat cunoștință de numirea arbitrilor sau, după caz, de la survenirea cauzei de recuzare. Cererea se soluționează de către tribunalul în circumscripția căruia are loc arbitrajul, prin încheiere pronunțată cu citarea părților și a arbitrilor recuzați, în termen de 10 zile de la sesizare. Încheierea nu este supusă niciunei căi de atac, iar dispozițiile privind recuzarea judecătorilor se aplică în mod corespunzător.

În caz de recuzare, revocare, abținere, renunțare, deces, precum și în orice alt caz în care arbitrul este împiedicat să își îndeplinească sarcina și dacă supleantul, la rândul său, este împiedicat să își exercite însărcinarea, se va proceda la înlocuirea arbitrilor potrivit dispozițiilor stabilite pentru numirea lui (art. 563 564 C. pr. civ.).

În arbitrajul internațional, art. 1.114 alin. (2) C. pr. civ. stabilește că arbitrul poate fi recuzat: a) când nu are calificarea stabilită de părți; b) când există o cauză de recuzare dintre cele prevăzute de regulile de procedură arbitrală adoptate de părți sau, în lipsă, de arbitri; c) când împrejurările induc o îndoială legitimă cu privire la independența și imparțialitatea sa. O parte nu poate recuza un arbitru pe care l a desemnat sau la a cărui numire a contribuit decât pentru o cauză de care a luat cunoștință după această numire. Tribunalul arbitral și cealaltă parte trebuie înștiințate fără întârziere despre motivul de recuzare. Dacă părțile nu au stabilit procedura de recuzare, tribunalul de la sediul arbitrajului se pronunță asupra recuzării prin hotărâre definitivă.

Arbitrii răspund, în condițiile legii, pentru prejudiciul cauzat, dacă: a) după acceptare, renunță în mod nejustificat la însărcinarea lor; b) fără motiv justificat, nu participă la judecarea litigiului ori nu pronunță hotărârea în termenul stabilit de convenția arbitrală sau de lege; c) nu respectă caracterul confidențial al arbitrajului, publicând sau divulgând date de care iau cunoștință în calitate de arbitri, fără a avea autorizarea părților; d) încalcă cu rea credință sau gravă neglijență alte îndatoriri ce le revin (art. 565 C. pr. civ.).

6. Procedura arbitrală

6.1. Sesizarea tribunalului arbitral. Comunicarea actelor de procedură. Locul arbitrajului. Limba arbitrajului

6.1.1. Cererea de arbitrare

Tribunalul arbitral este sesizat de reclamant printr o cerere scrisă, care va cuprinde:

a) numele și prenumele, domiciliul sau reședința părților ori, pentru persoanele juridice, denumirea și sediul lor; de asemenea, cererea va cuprinde și codul

numeric personal sau, după caz, codul unic de înregistrare sau codul de identificare fiscală, numărul de înmatriculare în registrul comerțului ori de înscriere în registrul persoanelor juridice și contul bancar ale reclamantului, precum și ale pârâtului, dacă sunt cunoscute de reclamant; dacă reclamantul locuiește în străinătate, va arăta și domiciliul ales în România, unde urmează să i se facă toate comunicările privind procesul;

b) numele, prenumele și calitatea celui care reprezintă partea în litigiu, când este cazul anexându-se dovada calității;

c) menționarea convenției arbitrale, anexându-se copie de pe contractul în care este inserată, iar dacă a fost consemnată într-un înscris separat ori s-a încheiat un compromis, copie de pe acesta;

d) obiectul și valoarea cererii, precum și calculul prin care s-a ajuns la determinarea acestei valori;

e) motivele de fapt și de drept, precum și probele pe care se întemeiază cererea;

f) numele, prenumele și domiciliul membrilor tribunalului arbitral;

g) semnătura părții.

Cererea se poate face și printr-un proces verbal încheiat în fața tribunalului arbitral și semnat de părți sau numai de reclamant, precum și de arbitri (art. 571 C. pr. civ.).

Reclamantul va comunica pârâtului, precum și fiecărui arbitru copie de pe cererea de arbitrare și de pe înscrisurile anexate (art. 572 C. pr. civ.).

6.1.2. Întâmpinarea

Potrivit art. 573 C. pr. civ., în termen de 30 zile de la primirea copiei de pe cererea de arbitrare, pârâtul va face întâmpinare, care va cuprinde excepțiile privind cererea reclamantului, răspunsul în fapt și în drept la această cerere, probele propuse în apărare, precum și, în mod corespunzător, celelalte mențiuni prevăzute de lege pentru cererea de arbitrare.

Pârâtul va comunica reclamantului, precum și fiecărui arbitru copie de pe întâmpinare și de pe înscrisurile anexate.

Nedepunerea întâmpinării în termenul menționat nu este sancționată cu decăderea, dar, în temeiul art. 573 alin. (3) C. pr. civ., dacă soluționarea litigiului se amână din această cauză, pârâtul va putea fi obligat la plata cheltuielilor de arbitrare cauzate prin amânare. Totuși, excepțiile și alte mijloace de apărare, care nu au fost arătate prin întâmpinare, trebuie invocate, sub sancțiunea decăderii, cel mai târziu la primul termen de judecată la care partea a fost legal citată [art. 573 alin. (2) C. pr. civ.]. Pe de altă parte, art. 587 alin. (1) C. pr. civ. prevede că probele care nu au fost cerute prin cererea de

arbitrare sau prin întâmpinare nu vor mai putea fi invocate în cursul arbitrajului, decât în cazurile de excepție prevăzute la art. 254 alin. (2) C. pr. civ.

6.1.3. Cererea reconvențională

Dacă pârâtul are pretenții împotriva reclamantului, derivând din același raport juridic, el poate face cerere reconvențională. Cererea reconvențională va fi introdusă în cadrul termenului pentru depunerea întâmpinării sau cel mai târziu până la primul termen de judecată la care pârâtul a fost legal citat și trebuie să îndeplinească aceleași condiții ca și cererea principală (art. 574 C. pr. civ.).

6.1.4. Comunicarea actelor de procedură

Comunicarea între părți sau către părți a înscrisurilor litigiului, a citațiilor, hotărârilor arbitrale și încheierilor de ședință se face prin scrisoare recomandată cu conținut declarat și confirmare de primire. Înștiințarea părților cu privire la alte măsuri luate de tribunalul arbitral poate fi făcută și prin telefax, poștă electronică sau prin alte mijloace ce asigură transmiterea textului actului și confirmarea primirii acestuia. Înscrisurile pot fi înmânate și personal părții, sub semnătură. Dovezile de comunicare se depun la dosar (art. 577 C. pr. civ.).

6.1.5. Locul arbitrajului

Părțile stabilesc locul arbitrajului, prin convenția arbitrală. În lipsa unei asemenea prevederi, locul arbitrajului se stabilește de tribunalul arbitral (art. 569 C. pr. civ.).

În arbitrajul organizat de o instituție permanentă de arbitraj, locul arbitrajului coincide, de regulă, cu sediul instituției permanente.

În arbitrajul internațional, sediul instanței arbitrale se stabilește de părțile în cauză sau de instituția de arbitraj desemnată de acestea, iar în lipsă, de către arbitri [art. 1.111 alin. (3) C. pr. civ.].

6.1.6. Limba în care se desfășoară procedura arbitrală

Dezbaterea litigiului în fața tribunalului arbitral se desfășoară în limba stabilită prin convenția arbitrală sau, dacă nu s-a prevăzut nimic în această privință ori nu a intervenit o înțelegere ulterioară, în limba contractului din care s-a născut litigiul ori, dacă

părțile nu se înțeleg, într-o limbă de circulație internațională stabilită de tribunalul arbitral. Dacă o parte nu cunoaște limba în care se desfășoară dezbaterile, la cererea și pe cheltuiela ei, tribunalul arbitral îi asigură serviciile unui traducător. Părțile pot să participe la dezbateri cu traducătorul lor (art. 570 C. pr. civ.). Un text identic cuprinde și art. 1.116 C. pr. civ., în ceea ce privește limba în care se desfășoară arbitrajul internațional.

6.2. Judecata arbitrală

6.2.1. Fixarea termenului de dezbateri. Termenul de citare

Potrivit art. 578 C. pr. civ., îndată după expirarea termenului pentru depunerea întâmpinării, tribunalul arbitral verifică stadiul pregătirii litigiului pentru dezbateri și, dacă va socoti necesar, va dispune măsurile corespunzătoare pentru completarea dosarului; după această verificare și, dacă este cazul, după completarea dosarului, tribunalul arbitral fixează termen de dezbateri a litigiului și dispune citarea părților. Legiuitorul nu stabilește limita minimă și nici pe cea maximă a primului termen de judecată, dar, față de prevederile art. 580 C. pr. civ., termenul trebuie stabilit astfel încât între data primirii citației și data stabilită pentru dezbateri să existe un interval de timp de cel puțin 15 zile.

6.2.2. Regulile procedurale aplicabile arbitrajului

Judecata arbitrală se desfășoară potrivit regulilor procedurale stabilite de părți, în convenția arbitrală, sau de către arbitri, reguli care se completează, dacă este cazul, cu prevederile Cărții a IV-a a Codului de procedură civilă. În lipsa unor reguli stabilite de părți sau de arbitri, procedura arbitrală se desfășoară conform prevederilor Cărții a IV-a a Codului de procedură civilă.

De asemenea, judecata arbitrală se desfășoară cu respectarea principiilor generale ale procesului civil, cu unele excepții determinate de natura arbitrajului. În acest sens, art. 575 alin. (2) C. pr. civ. face referire expresă la: art. 5 alin. (2) (obligația de a judeca); art. 8-10 (egalitatea părților, dreptul de dispoziție al părților, obligațiile părților în desfășurarea procesului); art. 12-16 (buna credință, dreptul la apărare, contradictorialitate, oralitate, nemijlocire); art. 19-21 (continuitatea, respectarea principiilor fundamentale, încercarea de împăcare a părților); art. 22 alin. (1), (2), (4), (5) și (6) (rolul arbitrului în aflarea adevărului) și art. 23 (respectul cuvenit instanței). Un principiu fundamental al procesului civil nu se regăsește în procedura arbitrală, și anume principiul publicității, care este înlocuit cu principiul confidențialității.

Regulile de procedură ale arbitrajului instituționalizat se adoptă de către conducerea acestuia, potrivit normelor sale de funcționare stabilite prin actul de

înființare. Prin desemnarea unui anumit arbitraj instituționalizat ca fiind competent în soluționarea unui anumit litigiu sau tip de litigii, părțile optează automat pentru aplicarea regulilor sale de procedură și orice derogare de la această regulă este nulă. Ca o excepție, în condițiile art. 619 alin. (2) C. pr. civ., pot fi aplicate și regulile alese de părți, în mod efectiv sau prin analogie. Dacă părțile nu au convenit altfel, se vor aplica regulile de procedură ale arbitrajului instituționalizat în vigoare la momentul sesizării acestuia. Dreptul de apărare al părților în litigiu și contradictorialitatea dezbatelor sunt garantate. În cazul arbitrajului organizat de o instituție permanentă, dosarul se păstrează la acea instituție.

În procesul arbitral internațional, părțile pot stabili procedura arbitrală direct sau prin referire la regulamentul unei instituții de arbitraj ori o pot supune unei legi procedurale la alegerea lor. Dacă părțile nu au procedat în acest sens, tribunalul arbitral stabilește procedura pe calea uneia dintre modalitățile prevăzute la art. 1.115 alin. (1) C. pr. civ. Dar, oricare ar fi procedura stabilită, tribunalul arbitral trebuie să garanteze egalitatea părților și dreptul de a fi ascultate în procedură contradictorie; orice aspecte privind procedura, nereglementate de părți prin convenția arbitrală și neîncredințate de acestea rezolvării de către tribunalul arbitral, vor fi soluționate prin aplicarea în mod corespunzător a dispozițiilor Cărtii a IV a [art. 1.115 alin. (2) (3) și art. 1.123 C. pr. civ.].

La primul termen de judecată cu procedura legal îndeplinită, tribunalul arbitral își verifică propria sa competență de a soluționa litigiul.

Neprezentarea părții legal citate nu împiedică dezbaterile litigiului, cu excepția cazului în care partea lipsă a cerut, cel mai târziu cu 3 zile înainte de data pentru care a fost stabilită dezbaterile, amânarea acestora pentru motive temeinice, încunoștiințând în același termen și cealaltă parte, precum și arbitrii. Aprecierea temeiniciei motivelor absenței uneia dintre părți, precum și a motivelor pentru care absența justifică amânarea dezbaterii este de competența exclusivă a tribunalului arbitral, hotărârea acestuia nefiind supusă niciunei căi de atac (art. 582 C. pr. civ.).

Oricare dintre părți poate cere în scris ca soluționarea litigiului să se facă în lipsa sa, pe baza probelor aflate la dosar, dispozițiile art. 580 referitoare la citare aplicându-se în mod corespunzător (art. 583 C. pr. civ.).

Dacă ambele părți, deși legal citate, nu se prezintă la termen, tribunalul arbitral va soluționa litigiul, cu excepția cazului în care s-a cerut amânarea pentru motive temeinice. Aprecierea temeiniciei motivelor amânării este de competența exclusivă a tribunalului arbitral, hotărârea acestuia nefiind supusă niciunei căi de atac.

Chiar dacă părțile nu solicită amânarea soluționării litigiului, tribunalul arbitral poate să amâne judecarea acestuia, citând părțile, dacă apreciază că prezența lor la dezbateri este necesară, sau acordând un termen pentru ca părțile să își poată formula concluziile în scris (art. 584 C. pr. civ.).

Înainte sau în cursul arbitrajului, oricare dintre părți poate solicita tribunalului în circumscripția căruia are loc arbitrajul (instanță judecătorească) să încuviințeze măsuri asigurătorii și măsuri provizorii cu privire la obiectul litigiului sau să constate anumite împrejurări de fapt, anexând la cerere, în copie, cererea de arbitrare sau, în lipsă,

dovada comunicării prin care s-a cerut părții adverse numirea arbitrilor, precum și convenția arbitrală. Dacă instanța judecătorească a încuviințat aceste măsuri, partea care le-a solicitat le va aduce la cunoștința tribunalului arbitral. În cursul arbitrajului, măsurile asigurătorii și măsurile provizorii, precum și constatarea anumitor împrejurări de fapt pot fi încuviințate și de tribunalul arbitral; în caz de împotrivire, executarea acestor măsuri se dispune de către instanța judecătorească (art. 585 C. pr. civ.), în condițiile menționate mai sus.

În arbitrajul internațional, tribunalul arbitral poate dispune măsuri provizorii sau conservatorii la cererea uneia dintre părți, dacă nu este stipulat contrariul în convenția arbitrală. Dacă partea vizată nu se supune voluntar măsurilor dispuse, tribunalul arbitral poate cere concursul tribunalului competent, care aplică propria lege. Dispunerea de măsuri provizorii sau conservatorii poate fi subordonată de arbitru sau judecător dării unei cauțiuni adecvate (art. 1.117 C. pr. civ.).

6.2.3. Probele în procedura arbitrală

Art. 586 alin. (1) C. pr. civ. reiterează regula stabilită în art. 249 C. pr. civ., stabilind că fiecare dintre părți are sarcina să dovedească faptele pe care își întemeiază în litigiu pretenția sau apărarea. În vederea soluționării litigiului, tribunalul arbitral poate cere părților explicații scrise cu privire la obiectul cererii și faptele litigiului și poate dispune administrarea oricăror probe prevăzute de lege.

Așa cum am menționat mai sus, probele care nu au fost cerute prin cererea de arbitraj sau prin întâmpinare nu vor mai putea fi invocate în cursul arbitrajului, în afară de cazurile prevăzute la art. 254 alin. (2) C. pr. civ. Tribunalul arbitral are competența exclusivă de a decide asupra utilității, pertinentei și concludenței probelor propuse de părți. Cu consultarea părților, tribunalul arbitral poate fixa termen limită pentru administrarea probelor încuviințate. După expirarea acestor termene, administrarea probei nu mai poate avea loc decât dacă tribunalul arbitral apreciază că aceasta este esențială pentru soluționarea corectă a litigiului (art. 587 C. pr. civ.).

Administrarea probelor se efectuează în ședința tribunalului arbitral, dar acesta poate dispune ca probele să fie administrate în fața supraarbitrului sau, cu acordul părților, în fața unui arbitru din compunerea tribunalului arbitral. Dacă una dintre părți deține un mijloc de probă, tribunalul arbitral poate ordona înfățișarea lui.

Audierea martorilor și a experților se face fără prestare de jurământ, la cererea sau cu consimțământul acestora, și la locuința ori la locul unde își desfășoară activitatea. De asemenea, tribunalul arbitral le cere să răspundă în scris întrebărilor puse, acordând un termen în acest scop. Tribunalul arbitral nu poate să recurgă la mijloace de constrângere și nici să aplice sancțiuni martorilor sau experților, însă părțile se pot adresa instanței judecătorești competente pentru luarea acestor măsuri.

Tribunalul arbitral poate solicita informații scrise autorităților publice în legătură cu actele și acțiunile acestora care sunt necesare pentru soluționarea pricinii. În cazul în

care autoritatea publică refuză transmiterea informațiilor, deși nu sunt îndeplinite cerințele art. 298 alin. (2), părțile sau arbitrii pot sesiza tribunalul în circumscripția căruia este organizat arbitrajul, pentru a lua măsurile prevăzute la art. 298 alin. (1) C. pr. civ. Probele administrate vor fi apreciate de către arbitri potrivit intimei lor convingeri (art. 590 și art. 591 C. pr. civ.).

În arbitrajul internațional, dacă pentru administrarea probelor este necesar concursul instanțelor judecătorești, tribunalul arbitral sau părțile, de acord cu tribunalul arbitral, pot solicita concursul tribunalului de la sediul arbitrajului, care aplică legea proprie [art. 1.118 alin. (2) C. pr. civ.].

6.2.4. Invocarea excepțiilor

Potrivit art. 592 alin. (1) C. pr. civ., cel mai târziu la primul termen de judecată la care partea a fost legal citată, dacă nu s-a stabilit un termen mai scurt, trebuie invocată, sub sancțiunea decăderii, orice excepție privind existența și validitatea convenției arbitrale, constituirea tribunalului arbitral, limitele însărcinării arbitrilor și desfășurarea procedurii până la acest termen.

Orice cereri și orice înscrisuri vor fi depuse cel mai târziu până la primul termen de judecată la care părțile au fost legal citate, dispozițiile art. 587 C. pr. civ. aplicându-se în mod corespunzător. Neregularitatea actelor de procedură se acoperă dacă nu a fost invocată de cel interesat la termenul la care s-a produs ori, dacă a lipsit la acel termen, la primul termen de judecată la care a fost prezent ori legal citat după producerea neregularității și înainte de a se pune concluzii în fond.

6.2.5. Încheierea de ședință

Dezbaterile arbitrale și orice dispoziție a tribunalului arbitral vor fi consemnate în încheierea de ședință. Încheierea de ședință va fi motivată și va cuprinde, pe lângă mențiunile prevăzute la art. 603 alin. (1) lit. a) și b) C. pr. civ. pentru hotărârea arbitrală, și următoarele mențiuni:

- a) o scurtă descriere a desfășurării ședinței;
- b) cererile și susținerile părților;
- c) motivele pe care se sprijină măsurile dispuse;
- d) dispozitivul;
- e) semnăturile arbitrilor, cu observarea prevederilor art. 602 alin. (3) C. pr. civ. (în sensul că hotărârea se ia cu majoritate de voturi).

Art. 593 alin. (4) C. pr. civ. stabilește că dispozițiile art. 603 alin. (2) se aplică în mod corespunzător, de unde rezultă că, în privința măsurilor dispuse, arbitrul care a avut o altă părere va redacta și va semna opinia separată, cu arătarea considerentelor pe care aceasta se sprijină, regulă aplicabilă în mod corespunzător și în ipoteza în care există opinie concurentă.

Părțile au dreptul să ia cunoștință de conținutul încheierilor și de actele dosarului, iar la cerere, li se comunică și copii de pe încheierea de ședință. De asemenea, la cererea părților sau din oficiu, tribunalul arbitral poate îndrepta sau completa încheierea de ședință printr-o altă încheiere.

Potrivit art. 594 C. pr. civ., încheierile tribunalului arbitral pot fi atacate separat cu acțiunea în anulare prevăzută la art. 608, dacă prin ele s-au luat următoarele măsuri:

- a) a fost suspendat cursul arbitrajului, potrivit art. 412 și art. 413;
- b) au fost luate măsuri asigurătorii sau provizorii, potrivit art. 585;
- c) a fost respinsă, ca inadmisibilă, cererea de sesizare a Curții Constituționale privind constituționalitatea unei dispoziții legale.

În afara motivelor prevăzute la art. 608, în acțiunea în anulare se poate invoca și lipsa condițiilor prevăzute de lege pentru luarea măsurilor dispuse prin încheiere.

Acțiunea în anulare poate fi introdusă în termen de 5 zile de la comunicarea încheierii, cu excepția acțiunii în anulare împotriva încheierii prin care a fost suspendat cursul arbitrajului, potrivit art. 412 și art. 413, care poate fi formulată cât timp durează suspendarea. În cazurile prevăzute la art. 594 alin. (1) lit. b) și c), acțiunea în anulare nu suspendă cursul arbitrajului.

Dispozițiile art. 608-613 C. pr. civ. referitoare la acțiunea în anularea hotărârii arbitrale (motive, renunțare, instanță competentă, suspendare, judecare) se aplică în mod corespunzător, în măsura în care art. 594 C. pr. civ. nu prevede altfel. Soluționând acțiunea în anulare, curtea de apel în circumscripția căreia are loc arbitrajul poate, după caz, să mențină, să modifice sau să desființeze măsurile dispuse de tribunalul arbitral prin încheiere. Hotărârea curții de apel este definitivă [art. 594 alin. (6) C. pr. civ.].

6.2.6. Termenul arbitrajului

Art. 567 C. pr. civ. stabilește că, dacă părțile nu au prevăzut altfel, tribunalul arbitral trebuie să pronunțe hotărârea în termen de cel mult 6 luni de la data constituirii sale, sub sancțiunea caducității arbitrajului. Termenul se suspendă pe timpul judecării unei cereri de recuzare sau a oricărei alte cereri incidente adresate instanței judecătorești competente. Pe de altă parte, textul prevede că, în cadrul termenului de 6 luni, părțile pot consimți în scris la prelungirea termenului arbitrajului. De asemenea, pentru motive temeinice, tribunalul arbitral poate dispune prelungirea termenului arbitrajului, o

singură dată, cu cel mult trei luni. Termenul arbitrajului se prelungește de drept cu trei luni în cazul decesului uneia dintre părți.

La primul termen de judecată la care au fost legal citate, părțile sunt obligate să declare în scris, sub sancțiunea decăderii, dacă înțeleg să invoce caducitatea arbitrajului. Când cel puțin una dintre părți a formulat această declarație, tribunalul arbitral, la expirarea termenului arbitrajului, va pronunța o hotărâre prin care va constata că arbitrajul a devenit caduc, cu excepția situației în care părțile declară în mod expres că renunță la caducitate, caz în care va continua judecata. În situația în care tribunalul arbitral pronunță hotărârea după expirarea termenului arbitrajului, deși cel puțin una dintre părți a declarat că înțelege să invoce caducitatea, iar părțile nu au fost de acord cu continuarea judecății, potrivit art. 568 alin. (1) și (2) C. pr. civ., hotărârea arbitrală poate fi desființată prin acțiune în anulare, în temeiul art. 608 alin. (1) lit. e) C. pr. civ. Probele administrate în cadrul procedurii devenite caducă vor putea fi utilizate, dacă este cazul, într-un nou arbitraj, în măsura în care se socotește că nu este necesară refacerea lor [art. 568 alin. (3) C. pr. civ.].

În arbitrajul internațional, art. 1.115 C. pr. civ. prevede că durata termenelor stabilite în Cartea a IV a se dublează.

6.2.7. Soluționarea litigiului arbitral. Deliberarea și pronunțarea hotărârii

Tribunalul arbitral soluționează litigiul în temeiul contractului principal și al normelor de drept aplicabile, potrivit dispozițiilor art. 5. Pe baza acordului expres al părților, tribunalul arbitral poate soluționa litigiul în echitate (art. 601 C. pr. civ.).

După închiderea dezbaterilor, arbitrii deliberază în secret. În toate cazurile, pronunțarea trebuie să fie precedată de deliberarea în secret a arbitrilor, în modalitatea stabilită în convenția arbitrală sau, în lipsă, de tribunalul arbitral. Hotărârea se ia cu majoritate de voturi, iar arbitrul care a avut o altă părere va redacta și va semna opinia separată, cu arătarea considerentelor pe care se sprijină, regulă care se aplică în mod corespunzător și în cazul în care există opinie concurentă [art. 602 alin. (1) (3) și art. 603 alin. (2) C. pr. civ.].

După deliberare, se va întocmi o minută, care va cuprinde pe scurt dispozitivul hotărârii și în care se va arăta, când este cazul, opinia minoritară. Pronunțarea hotărârii se face la termenul când a avut loc judecata, după deliberare. Pronunțarea poate fi amânată cu cel mult 21 de zile, sub condiția încadrării în termenul arbitrajului.

Cât privește arbitrajul internațional, tribunalul arbitral aplică litigiului legea aleasă de părți, iar dacă părțile nu au desemnat dreptul aplicabil, legea pe care o consideră adecvată, în toate situațiile ținând seama de uzanțe și reguli profesionale. Tribunalul arbitral poate statua în echitate numai cu autorizarea expresă a părților. Hotărârea arbitrală este dată cu procedura convenită de părți, iar în lipsa unor asemenea prevederi în convenția arbitrală, hotărârea se pronunță cu votul majorității arbitrilor, iar în caz de

paritate a voturilor, prevalează soluția care se realizează votului supraarbitrului [art. 1.120 și art. 1.121 alin. (1) C. pr. civ.].

7. Hotărârea arbitrală

7.1. Forma, cuprinsul și comunicarea hotărârii arbitrale. Efectele hotărârii arbitrale

Potrivit art. 603 alin. (1) C. pr. civ., hotărârea arbitrală se redactează în scris și trebuie să cuprindă următoarele elemente:

- a) componența nominală a tribunalului arbitral, locul și data pronunțării hotărârii;
- b) numele și prenumele părților, domiciliul ori reședința lor sau, după caz, denumirea și sediul, numele și prenumele reprezentanților părților, precum și ale celorlalte persoane care au participat la dezbaterile litigiului;
- c) menționarea convenției arbitrale în temeiul căreia s-a procedat la arbitraj;
- d) obiectul litigiului și susținerile pe scurt ale părților;
- e) motivele de fapt și de drept ale hotărârii, iar în cazul arbitrajului în echitate, motivele care, sub acest aspect, întemeiază soluția;
- f) dispozitivul;
- g) semnăturile tuturor arbitrilor, sub rezerva art. 602 alin. (3) și, dacă este cazul, semnătura asistentului arbitral.

Arbitrul care a avut altă părere va redacta și va semna opinia separată, cu arătarea considerentelor pe care aceasta se sprijină, regulă aplicabilă în mod corespunzător și în cazul în care există opinie concurentă [alin. (2)].

În cazul în care hotărârea arbitrală se referă la un litigiu legat de transferul dreptului de proprietate și/sau constituirea altui drept real asupra unui bun imobil, hotărârea se va prezenta instanței judecătorești ori notarului public pentru a obține o hotărâre judecătorească sau, după caz, un act autentic notarial. După verificarea de către instanța judecătorească ori de către notarul public a respectării condițiilor și după îndeplinirea procedurilor impuse de lege și achitarea de către părți a impozitului privind transferul dreptului de proprietate, se va proceda la înregistrarea în cartea funciară și se va realiza transferul de proprietate și/sau constituirea altui drept real asupra bunului imobil în cauză [alin. (3)]. Dacă hotărârea arbitrală se execută silit, verificările menționate vor fi efectuate de către instanță, în cadrul procedurii de încuviințare a executării silite.

Hotărârea arbitrală va fi comunicată părților în termen de cel mult o lună de la data pronunțării ei, iar la cererea oricăreia dintre părți, tribunalul arbitral îi va elibera o dovadă privind comunicarea ei în condițiile menționate (art. 605 C. pr. civ.). Hotărârea arbitrală comunicată părților este definitivă și obligatorie (art. 606 C. pr. civ.).

Hotărârea dată în arbitrajul internațional – scrisă, motivată, datată și semnată de toți arbitrii – este executorie și obligatorie de la comunicarea sa părților și poate fi atacată numai cu acțiune în anulare pentru motivele și în regimul stabilite în Cartea a IV a, care se aplică în mod corespunzător. Tribunalul arbitral poate pronunța hotărâri parțiale, în lipsă de stipulație contrară în convenția arbitrală [art. 1.121 alin. (2) (4) C. pr. civ.]. Hotărârile arbitrale străine (art. 1.124 C. pr. civ.) pronunțate de un tribunal arbitral competent beneficiază în România de forță probantă cu privire la situațiile de fapt pe care le constată (art. 1.132 C. pr. civ.).

7.2. Lămurirea, completarea și îndreptarea hotărârii arbitrale. Păstrarea dosarului

În cazul în care sunt necesare lămuriri cu privire la înțelesul, întinderea sau aplicarea dispozitivului hotărârii ori acesta cuprinde dispoziții potrivnice, oricare dintre părți poate cere tribunalului arbitral să lămurească dispozitivul sau să înlăture dispozițiile potrivnice. Cererea se formulează în termen de 10 zile de la data primirii hotărârii și se soluționează de tribunalul arbitral, prin hotărâre separată, cu citarea părților.

Dacă prin hotărârea pronunțată tribunalul arbitral a omis să se pronunțe asupra unui capăt de cerere, asupra unei cereri conexe sau incidentale, oricare dintre părți poate solicita completarea hotărârii în termen de 10 zile de la data primirii acesteia. Asupra cererii de completare, tribunalul arbitral se pronunță, prin hotărâre separată, dată cu citarea părților.

În schimb, greșelile materiale din textul hotărârii arbitrale sau alte greșeli evidente care nu schimbă fondul soluției, precum și greșelile de calcul pot fi îndreptate, prin încheiere, la cererea oricăreia dintre părți, formulată în termen de 10 zile de la data primirii hotărârii, sau din oficiu. Părțile vor fi citate dacă tribunalul arbitral apreciază că este necesar.

Hotărârea de lămurire sau de completare ori încheierea de îndreptare se pronunță de îndată și face parte integrantă din hotărârea arbitrală, iar părțile nu pot fi obligate la plata cheltuielilor legate de lămurirea, completarea sau îndreptarea hotărârii (art. 604 C. pr. civ.).

În termen de 30 de zile de la data comunicării hotărârii sau de la data lămuririi, completării ori îndreptării ei, tribunalul arbitral va depune dosarul litigiului la instanța judecătorească (tribunalul în circumscripția căruia a avut loc arbitrajul), atașând și dovezile de comunicare a hotărârii arbitrale (art. 607 C. pr. civ.). În arbitrajul organizat

de o instituție permanentă, dosarul se păstrează la acea instituție [art. 619 alin. (5) C. pr. civ.].

7.3. Executarea hotărârii arbitrale

Hotărârea arbitrală se aduce la îndeplinire de bunăvoie de către partea împotriva căreia s-a pronunțat, de îndată sau în termenul menționat în cuprinsul acesteia. În cazul în care hotărârea nu se execută de bunăvoie, ea se aduce la îndeplinire prin executare silită. În acest sens, art. 615 alin. (1) C. pr. civ. prevede că hotărârea arbitrală constituie titlu executoriu și se execută silit întocmai ca o hotărâre judecătorească. Hotărârea arbitrală poate fi pusă în executare, chiar dacă este atacată cu acțiune în anulare. Cererea de încuviințare a executării silite se soluționează conform dreptului comun, fiind aplicabile dispozițiile Cărtii a V-a a Codului de procedură civilă. Prin urmare, instanța competentă va verifica dacă înscrisul (hotărârea – n.n.) întrunește toate condițiile de formă cerute de lege pentru a fi titlu executoriu, precum și alte cerințe, în cazurile anume prevăzute de lege [de pildă, cele de la art. 603 alin. (3) C. pr. civ.], pronunțând o încheiere de admitere sau, după caz, de respingere a cererii de încuviințare a executării silite. Încheierea prin care se admite cererea de încuviințare a executării silite nu este supusă niciunei căi de atac, dar legalitatea acesteia poate face obiectul contestației la executare.

În schimb, încheierea prin care se respinge cererea de încuviințare a executării silite poate fi atacată numai cu apel, exclusiv de către creditor, în termen de 15 zile de la comunicare. Hotărârea dată în apel se comunică, din oficiu, de îndată, și executorului judecătoresc.

În ceea ce privește recunoașterea și executarea hotărârilor arbitrale străine, legiuitorul consacră Capitolul II al Titlului IV din Cartea a VII-a a Codului de procedură civilă, sub denumirea „Efectele hotărârilor arbitrale străine”.

Potrivit art. 1.124 C. pr. civ., sunt hotărâri arbitrale străine orice sentințe arbitrale de arbitraj intern sau internațional pronunțate într-un stat străin și care nu sunt considerate hotărâri naționale în România. O astfel de hotărâre este recunoscută și poate fi executată în România dacă diferendul formând obiectul acesteia poate fi soluționat pe cale arbitrală în România și dacă hotărârea nu conține dispoziții contrare ordinii publice de drept internațional privat român (art. 1.125 C. pr. civ.).

Solicitarea de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale străine se prezintă printr-o cerere adresată tribunalului în circumscripția căruia se află domiciliul sau, după caz, sediul celui căruia i se opune respectiva hotărâre. În caz de imposibilitate de stabilire a acestui tribunal, competența aparține Tribunalului București.

Cel care se prevalează de o hotărâre arbitrală străină poate solicita numai recunoașterea acesteia, pentru a invoca autoritatea de lucru judecat, sau, când nu este adusă la îndeplinire în mod voluntar, încuviințarea executării silite pe teritoriul României. Recunoașterea unei hotărâri arbitrale străine poate fi cerută și pe cale incidentală. Cererea de recunoaștere a hotărârii arbitrale străine întrerupe prescripția

dreptului de a obține executarea silită. Cererea de recunoaștere sau de încuviințare a executării silite trebuie însoțită de hotărârea arbitrală și convenția de arbitraj, în original sau în copie, care sunt supuse supralegalizării, în condițiile prevăzute la art. 1.093 C. pr. civ. Dacă aceste documente nu sunt redactate în limba română, solicitantul trebuie să prezinte și traducerea acestora în limba română, certificată de conformitate (art. 1.126 1.128 C. pr. civ.).

Tribunalul sesizat poate suspenda judecarea recunoașterii și executării hotărârii arbitrale străine, dacă anularea ori suspendarea acesteia este solicitată autorității competente din statul unde a fost pronunțată sau din statul după legea căruia a fost pronunțată. În această situație, tribunalul poate, la cererea reclamantului, să dispună depunerea unei cauțiuni de către cealaltă parte.

Cererea de recunoaștere sau de executare a hotărârii arbitrale străine se soluționează prin hotărâre dată cu citarea părților și care poate fi atacată numai cu apel. Cererea poate fi soluționată fără citarea părților dacă din hotărâre rezultă că pârâtul a fost de acord cu admiterea acțiunii. Însă tribunalul arbitral nu poate examina hotărârea arbitrală pe fondul diferendului. Hotărârile arbitrale străine pronunțate de un tribunal arbitral competent beneficiază în România, așa cum am menționat deja, de forță probantă cu privire la situațiile de fapt pe care le constată (art. 1.130 1.133 C. pr. civ.).

Tribunalul respinge recunoașterea sau executarea hotărârii arbitrale străine dacă partea contra căreia hotărârea este invocată probează existența uneia dintre următoarele împrejurări:

- a) părțile nu aveau capacitatea de a încheia convenția arbitrală conform legii aplicabile fiecăreia, stabilită potrivit legii statului unde hotărârea a fost pronunțată;
- b) convenția arbitrală nu era valabilă potrivit legii căreia părțile au supus o sau, în lipsă de stabilire a acesteia, conform legii statului în care hotărârea arbitrală a fost pronunțată;
- c) partea contra căreia hotărârea este invocată n a fost convenit informată cu privire la desemnarea arbitrilor sau cu privire la procedura arbitrală ori a fost în imposibilitate de a și valorifica propria apărare în procesul arbitral;
- d) constituirea tribunalului arbitral sau procedura arbitrală n a fost conformă convenției părților ori, în lipsa unui acord al acestora, legii locului unde a avut loc arbitrajul;
- e) hotărârea privește un diferend neprevăzut în convenția arbitrală sau în afara limitelor fixate de aceasta ori cuprinde dispoziții care excedează termenilor convenției arbitrale; totuși, dacă dispozițiile din hotărâre care privesc aspecte supuse arbitrajului pot fi separate de cele privind chestiuni nesupuse arbitrajului, cele dintâi pot fi recunoscute și declarate executorii;
- f) hotărârea arbitrală n a devenit încă obligatorie pentru părți sau a fost anulată ori suspendată de o autoritate competentă din statul în care sau după legea căruia a fost pronunțată (art. 1.129 C. pr. civ.).

7.4. Cheltuielile arbitrale

Tribunalul arbitral hotărăște și asupra cheltuielilor arbitrale, al căror mod de stabilire și repartizare este reglementat la art. 595-600 C. pr. civ.

Potrivit art. 595 C. pr. civ., cheltuielile pentru organizarea și desfășurarea arbitrajului, precum și onorariile arbitrilor, cheltuielile de administrare a probelor, cheltuielile de deplasare a părților, arbitrilor, experților, martorilor se suportă potrivit înțelegerii dintre părți. În lipsa unei asemenea înțelegeri, cheltuielile arbitrale se suportă de partea care a pierdut litigiul, integral, dacă cererea de arbitrare este admisă în totalitate, sau proporțional cu ceea ce s-a acordat, dacă cererea este admisă în parte.

În cazul arbitrajului organizat de o instituție permanentă, taxele pentru organizarea arbitrajului, onorariile arbitrilor, precum și celelalte cheltuieli arbitrale se stabilesc și se plătesc conform regulamentului acelei instituții (art. 620 C. pr. civ.).

În arbitrajul internațional, cu excepția cazului în care părțile convin altfel, onorariile arbitrilor și cheltuielile de deplasare ale acestora se suportă de partea care i-a numit; în cazul arbitrajului unic sau al supraarbitrajului, aceste cheltuieli se suportă de părți în cote egale (art. 1.122 C. pr. civ.).

Tribunalul arbitral poate evalua, în mod provizoriu, cuantumul onorariilor arbitrilor și poate obliga părțile să consemneze, potrivit dispozițiilor sale, suma respectivă prin contribuție egală. Părțile pot fi obligate solidar la plată. În situația în care pârâtul nu își îndeplinește obligația de plată în termenul stabilit de tribunalul arbitral, reclamantul va consemna întreaga sumă, urmând ca, prin hotărârea arbitrală, să se stabilească cuantumul final al onorariilor convenite arbitrilor, precum și modul de suportare de către părți (art. 596 C. pr. civ.). Întrucât cuantumul onorariilor arbitrilor stabilit în condițiile de mai sus are caracter provizoriu, acesta poate suferi modificări, în funcție de gradul de dificultate al cauzei relevat pe parcursul judecății arbitrale. Suma finală cu titlu de onorarii va fi stabilită prin hotărârea arbitrală.

Totodată, tribunalul arbitral poate obliga părțile sau pe fiecare dintre ele la avansarea oricăror cheltuieli necesare pentru organizarea și desfășurarea arbitrajului [art. 597 alin. (1) C. pr. civ.], de pildă, cheltuielile pentru efectuarea unei expertize sau pentru efectuarea unei cercetări locale. Dacă sumele stabilite nu sunt consemnate, avansate sau plătite, tribunalul arbitral poate să nu dea curs arbitrajului.

Dacă părțile nu sunt de acord cu sumele stabilite de tribunalul arbitral, oricare dintre ele se poate adresa instanței judecătorești competente, care va examina temeinicia măsurilor dispuse de instanța arbitrală și va stabili, prin încheiere executorie și care nu este supusă niciunei căi de atac, cuantumul onorariilor arbitrilor și al celorlalte cheltuieli arbitrale, precum și modalitățile de consemnare, de avansare sau de plată (art. 598 C. pr. civ.).

Plata onorariilor arbitrilor se va face după comunicarea către părți a hotărârii arbitrale; dacă arbitrajul se întrerupe fără a se pronunța o hotărâre, onorariile arbitrilor pentru activitatea depusă se reduc în mod corespunzător. Orice diferență în plus sau în

minus de cheltuieli arbitrale se regularizează cel mai târziu prin hotărârea arbitrală și se plătește până la comunicarea hotărârii către părți; hotărârea nu se va comunica, dacă este cazul, până la plata diferenței (art. 599 600 C. pr. civ.). Ca atare, neplata diferenței de cheltuieli arbitrale atrage suspendarea comunicării hotărârii.

7.5. Desființarea hotărârii arbitrale

Hotărârea arbitrală poate fi desființată numai prin acțiune în anulare, fiind exclusă orice cale de atac ce poate fi exercitată, conform legii, împotriva unei hotărâri judecătorești.

Motivele pentru care poate fi desființată hotărârea arbitrală sunt expres și limitativ prevăzute la art. 608 alin. (1) C. pr. civ., și anume:

- a) litigiul nu era susceptibil de soluționare pe calea arbitrajului;
- b) tribunalul arbitral a soluționat litigiul fără să existe o convenție arbitrală sau în temeiul unei convenții nule ori inoperante;
- c) tribunalul arbitral nu a fost constituit în conformitate cu convenția arbitrală;
- d) partea a lipsit la termenul la care au avut loc dezbaterile și procedura de citare nu a fost legal îndeplinită;
- e) hotărârea a fost pronunțată după expirarea termenului arbitrajului, deși cel puțin una dintre părți a declarat că înțelege să invoce caducitatea, iar părțile nu au fost de acord cu continuarea judecății, potrivit art. 568 alin. (1) și (2);
- f) tribunalul arbitral s-a pronunțat asupra unor lucruri care nu s-au cerut ori a dat mai mult decât s-a cerut;
- g) hotărârea arbitrală nu cuprinde dispozitivul și motivele, nu arată data și locul pronunțării ori nu este semnată de arbitri;
- h) hotărârea arbitrală încalcă ordinea publică, bunele moravuri ori dispoziții imperative ale legii;
- i) dacă, după pronunțarea hotărârii arbitrale, Curtea Constituțională s-a pronunțat asupra excepției invocate în acea cauză, declarând neconstituțională legea, ordonanța ori o dispoziție dintr-o lege sau dintr-o ordonanță care a făcut obiectul acelei excepții ori alte dispoziții din actul atacat, care, în mod necesar și evident, nu pot fi disociate de prevederile menționate în sesizare.

Neregularitățile care nu au fost invocate potrivit art. 592 alin. (1) și (3) sau care pot fi remediate pe calea prevăzută la art. 604 (lămurirea, completarea și îndreptarea hotărârii – n.n.) nu mai pot fi invocate ca motive pentru anularea hotărârii arbitrale [art. 608 alin. (2) C. pr. civ.].

Potrivit art. 609 C. pr. civ., părțile nu pot renunța prin convenția arbitrală la dreptul de a introduce acțiune în anulare împotriva hotărârii arbitrale; renunțarea la acest drept se poate face numai după pronunțarea hotărârii arbitrale.

În situația în care criticile formulate prin acțiunea în anulare nu se încadrează în niciunul dintre motivele stabilite la art. 608 C. pr. civ., instanța judecătorească va respinge acțiunea.

Controlul efectuat de instanța judecătorească prin intermediul acțiunii în anulare este un control de legalitate, și nu de temeinicie, astfel că invocarea motivelor enumerate mai sus nu trebuie să fie un pretext pentru a solicita reexaminarea pe fond a cauzei.

Se poate observa că unele motive de anulare a hotărârii arbitrale sancționează depășirea limitelor arbitrabilității și neconformitatea judecății arbitrale cu convenția arbitrală, iar alte motive sancționează neconformitatea judecății arbitrale cu principiile fundamentale, precum contradictorialitatea, ori cu normele imperative ale legii.

Acțiunea în anulare va fi introdusă în termen de o lună de la data comunicării hotărârii arbitrale. Dacă s-a formulat o cerere potrivit art. 604, termenul curge de la data comunicării hotărârii sau, după caz, a încheierii prin care a fost soluționată cererea de lămurire, completare ori îndreptare a hotărârii arbitrale. Pentru motivul prevăzut la art. 608 alin. (1) lit. i) (instanța constituțională s-a pronunțat asupra excepției de neconstituționalitate, după pronunțarea hotărârii arbitrale), termenul este de trei luni de la data publicării deciziei Curții Constituționale în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Competența de a judeca acțiunea în anulare revine curții de apel în circumscripția căreia a avut loc arbitrajul (art. 610 C. pr. civ.), legiuitorul determinând, astfel, atât competența materială, cât și competența teritorială a instanței judecătorești. Curtea de apel va putea suspenda executarea hotărârii arbitrale împotriva căreia a fost introdusă acțiunea în anulare, cu dare de cauciune, dispozițiile art. 484 alin. (2) (5) și (7) aplicându-se în mod corespunzător.

Curtea de apel va judeca acțiunea în anulare în completul prevăzut de lege pentru judecata în primă instanță (adică un judecător).

Întâmpinarea este obligatorie și dispozițiile art. 205-208 sunt aplicabile în mod corespunzător [art. 613 alin. (2) C. pr. civ.] .

Trebuie să menționăm că, pentru dovedirea motivelor de anulare, nu pot fi aduse ca probe noi decât înscrisuri [art. 608 alin. (3) C. pr. civ.]. Așa fiind, înseamnă că, pentru dovedirea celor susținute în apărare, pârâtul nu poate aduce ca probe noi decât înscrisuri, de vreme ce nici reclamantul nu poate aduce alte dovezi pentru probarea motivelor invocate prin acțiunea în anulare. Soluție rațională, deoarece, la judecata acțiunii în anulare, se examinează doar admisibilitatea acesteia. După admiterea acțiunii și anularea hotărârii arbitrale, vorbim de o altă etapă, astfel că, la judecata în fond, instanța va putea încuviința și alte probe noi decât înscrisurile, fapt ce rezultă și din prevederile art. 613 alin. (3) C. pr. civ. Însă, dacă părțile au stabilit prin convenția arbitrală un probatoriu limitat, ele nu pot extinde în fața instanței judecătorești cererea de probe.

În situația în care criticile formulate prin acțiunea în anulare se încadrează în motivele prevăzute la art. 608 C. pr. civ., instanța judecătorească va admite acțiunea. Admițând acțiunea, curtea de apel va anula hotărârea arbitrală și:

a) în cazurile prevăzute la art. 608 alin. (1) lit. a), b) și e) [litigiul nu era susceptibil de soluționare pe calea arbitrajului; inexistența unei convenții arbitrale ori, deși exista o astfel de convenție, aceasta era nulă ori inoperantă; hotărârea a fost pronunțată după expirarea termenului arbitrajului prevăzut la art. 567, deși cel puțin una dintre părți a declarat că înțelege să invoce caducitatea, iar părțile nu au fost de acord cu continuarea judecării, potrivit art. 568 alin. (1) și (2)], va trimite cauza spre judecată instanței judecătorești competente să o soluționeze, potrivit legii;

b) în celelalte cazuri prevăzute la art. 608 alin. (1), va trimite cauza spre rejudecare tribunalului arbitral, dacă cel puțin una dintre părți solicită expres acest lucru; în caz contrar, dacă litigiul este în stare de judecată, curtea de apel se va pronunța în fond, în limitele convenției arbitrale; dacă însă pentru a hotărî în fond, este nevoie de noi probe, curtea se va pronunța în fond după administrarea lor. În acest din urmă caz, curtea va pronunța mai întâi hotărârea de anulare și, după administrarea probelor, hotărârea asupra fondului, iar, dacă părțile au convenit expres ca litigiul să fie soluționat de către tribunalul arbitral în echitate, curtea de apel va soluționa cauza în echitate [art. 613 alin. (1) (3) C. pr. civ.]. Per a contrario, în ipoteza în care litigiul este în stare de judecată și curtea de apel se pronunță în fond, aceasta va da o singură hotărâre prin care va anula hotărârea arbitrală și va statua asupra fondului cauzei.

Hotărârea curții de apel prin care se soluționează acțiunea în anulare este supusă recursului [art. 613 alin. (4) C. pr. civ.]. În lipsa unor prevederi contrare exprese, termenul de recurs și motivele de recurs sunt cele stabilite la art. 485 și art. 488 C. pr. civ. .

Referitor la natura juridică a acțiunii în anulare, doctrina și jurisprudența anterioare Codului actual erau neunitare. În ceea ce ne privește, apreciem că suntem în prezența unui control judecătoresc, care se realizează pe cale de acțiune, deoarece hotărârea judecătorească poate fi atacată cu recurs. De altfel, natura juridică a acțiunii în anulare de a fi o acțiune în primă instanță rezultă din art. 613 alin. (1) C. pr. civ., prin care se prevede, in terminis, că judecata acesteia se face „în completul prevăzut de lege pentru judecata în primă instanță”.

ÎNTREBĂRI

1. Care este natura juridică a arbitrajului?
2. Precizați domeniul de aplicare a arbitrajului.
3. Menționați forma și felurile convenției arbitrale.
4. Care sunt motivele pentru care arbitrii pot fi recuzați?
5. În procesul arbitral, întâmpinarea este obligatorie sau facultativă?
6. Pârâul din procesul arbitral poate formula cerere reconvențională?

7. Precizați particularitățile relative la propunerea, încuviințarea și administrarea probelor în procesul arbitral.
8. Care sunt efectele hotărârii arbitrale?
9. Hotărârea arbitrală poate fi atacată prin intermediul căilor de atac ce pot fi exercitate împotriva unei hotărâri judecătorești ori poate fi desființată numai printr-un mijloc procesual specific procedurii arbitrale?
10. Precizați instanța judecătorească ce poate fi sesizată pentru înlăturarea piedicilor ce s-ar ivi în organizarea și desfășurarea arbitrajului.
11. Care este instanța competentă material și teritorial să judece acțiunea în anularea hotărârii arbitrale?

GRILE

1. Referitor la convenția arbitrală:
 - a) aceasta se încheie în scris, sub sancțiunea nulității;
 - b) se poate încheia fie sub forma unei clauze compromisorii înscrise în contractul principal ori stabilită într-o convenție separată, fie sub forma compromisului;
 - c) aceasta poate rezulta și din înțelegerea scrisă a părților, făcută în fața tribunalului arbitral;
 - d) validitatea clauzei compromisorii este independentă de valabilitatea contractului în care este înscrisă.
2. În procedura arbitrală:
 - a) întâmpinarea va fi formulată în termen de 30 de zile de la primirea copiei de pe cererea de arbitrare;
 - b) cererea reconvențională poate fi formulată dacă pretențiile pârâtului derivă din același raport juridic dedus judecății;
 - c) martorii și experții sunt audiați fără prestare de jurământ.
3. Hotărârea arbitrală:
 - a) va fi comunicată părților în termen de cel mult o lună de la data pronunțării ei;
 - b) comunicată părților este definitivă și obligatorie;
 - c) constituie titlu executoriu și se execută silit după învestirea cu formulă executorie.

4. În ceea ce privește acțiunea în anularea hotărârii arbitrale:
- a) competența revine curții de apel în circumscripția căreia a avut loc arbitrajul;
 - b) termenul de exercitare este, în toate cazurile, de o lună de la comunicarea hotărârii;
 - c) competența revine tribunalului în circumscripția căruia a avut loc arbitrajul.
5. La judecata acțiunii în anulare:
- a) instanța competentă va fi compusă din trei judecători;
 - b) întâmpinarea nu este obligatorie;
 - c) întâmpinarea este obligatorie și se comunică reclamantului.
6. În arbitrajul internațional:
- a) dezbaterile litigiului se face în limba stabilită prin convenția arbitrală sau, în lipsă ori dacă nu a intervenit o înțelegere ulterioară, în limba contractului din care s-a născut litigiul ori într-o limbă de circulație internațională stabilită de tribunalul arbitral;
 - b) se aplică legea stabilită de părți, iar dacă părțile nu au desemnat dreptul aplicabil, tribunalul arbitral va aplica legea pe care o consideră adecvată;
 - c) tribunalul arbitral va ține seama, în toate situațiile, de uzanțe și reguli profesionale;
 - d) tribunalul arbitral nu poate statua în echitate.
7. Cererea de recunoaștere sau de executare a hotărârii arbitrale străine:
- a) se soluționează prin hotărâre dată fără citarea părților și care poate fi atacată numai cu apel;
 - b) trebuie însoțită de hotărârea arbitrală și convenția de arbitraj, în original sau în copie, care sunt supuse supralegalizării, în condițiile legii;
 - c) este respinsă, dacă partea contra căreia hotărârea este invocată probează că aceasta (hotărârea arbitrală) a fost anulată ori suspendată de o autoritate competentă din statul în care sau după legea căruia a fost pronunțată.

Răspunsuri grile

1. a), b), c), d); 2. a), b), c); 3. a), b); 4. a); 5. c); 6. a), b), c); 7. b), c).